DE GEKWELDE MAN EN HET PACT MET DE GEEST

DE GEKWELDE MAN EN HET PACT MET DE GEEST

CHARLES DICKENS

DIDEROT

ISBN: 9789403963723
Oorspronkelijke titel: *The Haunted Man and the Ghost's Bargain: A Fancy for Christmas-Time*
© 2026 Wilma Baltus. Alle rechten voorbehouden.

De gekwelde man en het pact met de geest

De gave wordt geschonken 7
De gave verspreidt zich 41
De gave wordt tenietgedaan 95

De gave wordt geschonken

Iedereen zei het.

Verre zij het van mij te beweren dat alles wat iedereen zegt ook waar moet zijn. Iedereen heeft immers minstens zo vaak ongelijk als gelijk. De ervaring leert dat iedereen er al zo vaak naast heeft gezeten, en dat het meestal zo tergend lang duurde voordat duidelijk werd hoezeer iedereen zich had vergist, dat het gezag van die algemene opinie wel degelijk feilbaar is gebleken. Soms kan iedereen natuurlijk gelijk hebben, 'maar dat is geen vaste regel', zoals de geest van Giles Scroggins in de ballade zegt.

Dat huiveringwekkende woord, 'geest', brengt me weer bij mijn verhaal.

Iedereen zei dat hij eruitzag als een man die door geesten werd achtervolgd. En voor het ogenblik wil ik iedereen niet meer gelijk geven dan dit: in zoverre hadden ze gelijk. Zo zag hij er inderdaad uit.

Wie kon zijn ingevallen wangen zien, zijn diepliggende, fonkelende ogen, zijn geheel in het zwart geklede gestalte, die ondanks haar stevige, goedgevormde bouw iets onbestemd grimmigs had, zijn grijzende haar dat als verward zeewier langs zijn gezicht hing — alsof hij zijn hele leven een eenzaam mikpunt was geweest van de schurende en beukende golven van de onmetelijke mensenzee — zonder te zeggen dat hij eruitzag als een man die door geesten werd achtervolgd?

Wie kon zijn houding gadeslaan, zwijgzaam, peinzend en somber, overschaduwd door een diepgewortelde gereserveerdheid, altijd teruggetrokken en nooit uitgelaten, met de verstrooide blik van iemand wiens gedachten telkens terugkeerden naar een vervlogen plaats en tijd, of die luisterde naar oude echo's in zijn hoofd, zonder te zeggen dat het de houding was van een man die door geesten werd achtervolgd?

Wie kon zijn stem horen, traag, diep en ernstig, met een natuurlijke volheid en welluidendheid die hij doelbewust leek te onderdrukken, zonder te zeggen dat het de stem was van een man die door geesten werd achtervolgd?
Wie hem op een winteravond in zijn eigen vertrek had gezien, dat deels bibliotheek en deels laboratorium was — want hij was, zoals alom bekend was, een geleerd scheikundige en een docent aan wiens lippen dagelijks talloze leergierige oren hingen en op wiens handen evenzovele ogen waren gericht — wie hem daar alleen had gezien, omringd door zijn chemicaliën, instrumenten en boeken; met de schaduw van zijn afgeschermde lamp als een reusachtige kever op de muur, onbeweeglijk te midden van een menigte spookachtige gedaanten die door het flakkerende haardvuur uit de merkwaardige voorwerpen om hem heen werden opgeroepen; sommige van die schimmen, weerkaatsingen van glazen vaten vol vloeistof, die tot in hun binnenste leken te beven als wezens die wisten dat hij de macht bezat hen uiteen te laten vallen en hun bestanddelen weer prijs te geven aan vuur en damp; wie hem daar zo had gezien, nadat zijn werk was gedaan, peinzend in zijn stoel voor het verroeste haardrooster en de rode vlammen, terwijl zijn dunne lippen bewogen alsof hij sprak, maar hij zweeg als een dode — wie zou dan niet hebben gezegd dat het zowel bij die man als in die kamer leek te spoken?
Wie zou zich niet, met een kleine sprong van de verbeelding, kunnen voorstellen dat alles om hem heen een spookachtige zweem had gekregen en dat hij op een plek woonde waar het spookte?
Zijn woning was zo verlaten en leek zozeer op een grafkelder. Ze bevond zich in een oud, afgelegen gedeelte van een eeuwenoude stichting voor studenten, ooit een statig gebouw dat vrij op een open terrein had gestaan, maar inmiddels niet meer dan een achterhaalde gril van lang vergeten architecten. Het was zwartgeblakerd door rook, ouderdom en weer en wind, aan alle

kanten in de verdrukking geraakt door de uitdijende grote stad en als een oude waterput verstikt onder steen en baksteen. De kleine binnenplaatsen lagen diep weg, als op de bodem van kuilen, doordat in de loop der tijd straten en gebouwen waren verrezen die zelfs boven de zware schoorstenen uitstaken. De oude bomen werden geteisterd door de rook van de omringende huizen, die zich slechts verwaardigde zo laag neer te dalen wanneer hij bijzonder krachteloos was en het weer zich van zijn humeurigste kant liet zien. De grasveldjes voerden een wanhopige strijd met de beschimmelde aarde om werkelijk gras te kunnen zijn, of tenminste iets te bereiken wat op een compromis leek. Over de stille bestrating gingen nauwelijks voeten, en zelfs een menselijke blik viel er zelden op, behalve wanneer vanuit de bovenwereld eens een verdwaald gezicht omlaagkeek en zich afvroeg wat voor verborgen hoekje daar beneden lag. In een kleine, door bakstenen muren omsloten hoek stond een zonnewijzer die al honderd jaar geen zonnestraal had gezien. Ter compensatie voor die verwaarlozing door de zon bleef de sneeuw er wekenlang liggen, wanneer hij overal elders al verdwenen was, en wervelde de gure oostenwind er rond als een reusachtige bromtol, terwijl hij op alle andere plaatsen zweeg en zich stilhield.

Ook binnen, tot in het hart van zijn woning, bij zijn eigen haard, was alles zo somber en oud, zo bouwvallig en toch zo stevig, met de door houtworm aangevreten balken in het plafond en de solide vloer die schuin afliep naar de grote eikenhouten schouw. Het huis werd aan alle kanten door de stad ingesloten en verdrukt, en toch stond het er in bouwstijl, ouderdom en gebruiken zo ver van af. Het was er zo stil, en toch daverde het van de echo's wanneer ergens in de verte een stem werd verheven of een deur dichtsloeg. Die echo's bleven niet beperkt tot de vele lage gangen en lege kamers, maar dreunden en bromden verder tot ze uiteindelijk smoorden in de zware lucht van de vergeten crypte, waar de Normandische gewelven half onder de aarde bedolven lagen.

Je had hem daar eens moeten zien, in zijn woning, tijdens de schemering, midden in de winter.
Wanneer de wind scherp en schel blies terwijl de wazige zon onderging. Wanneer het precies zo donker was dat de omtrekken van de dingen vaag en reusachtig leken, maar nog niet geheel verdwenen waren. Wanneer mensen die bij het haardvuur zaten in de gloeiende kolen woeste gezichten en gestalten begonnen te ontdekken, bergen en afgronden, hinderlagen en legers. Wanneer de mensen op straat hun hoofd bogen en zich voor het noodweer uit haastten. Wanneer degenen die er noodgedwongen tegenin moesten, op onstuimige straathoeken tot stilstand werden gebracht en werden geprikt door rondzwervende sneeuwvlokken die op hun wimpers neerstreken — vlokken die te schaars vielen en te snel weer werden weggeblazen om op de bevroren grond ook maar een spoor achter te laten. Wanneer de ramen van de woonhuizen stevig gesloten waren en alle warmte veilig binnenhielden. Wanneer in de drukke en de stille straten, die anders snel in duisternis zouden verdwijnen, de gaslichten begonnen op te vlammen. Wanneer eenzame voorbijgangers die rillend door de stille straten liepen, neerblikten op de gloeiende vuren in de keukens en hun toch al scherpe eetlust nog verder aanwakkerden door de etensgeuren op te snuiven die zich over hele mijlen uitstrekten.
Wanneer reizigers over land verkleumd van de kou waren en vermoeid uitkeken over sombere landschappen, die ritselden en huiverden onder de windvlagen. Wanneer zeelieden op zee, hoog op de met ijs bedekte ra's, angstaanjagend heen en weer werden geslingerd boven de loeiende oceaan. Wanneer vuurtorens op rotsen en kapen eenzaam en waakzaam afstaken tegen de duisternis, en zeevogels die door de nacht waren overvallen met hun borst tegen de zware lantaarns vlogen en dood neervielen. Wanneer kleine kinderen die bij het haardvuur verhalen lazen, huiverden bij de gedachte aan Cassim Baba, in vier stukken

gehakt en opgehangen in de roversgrot, of met enige bezorgdheid bedachten dat het woeste oude vrouwtje met haar kruk, dat altijd uit de kist in de slaapkamer van de koopman Abudah tevoorschijn sprong, op een van die avonden misschien wel op de trap zou staan, tijdens de lange, koude, schemerduistere tocht naar bed.
Wanneer op het platteland het laatste schemerlicht aan het einde van de lanen wegstierf en de bomen die zich hoog boven de weg tot een gewelf bogen, donker en dreigend afstaken. Wanneer in parken en bossen de hoge, natte varens, het doorweekte mos, de dikke lagen afgevallen bladeren en de boomstammen verdwenen in ondoordringbare duisternis. Wanneer nevel opsteeg uit sloten, moerassen en rivieren. Wanneer de lichtjes in oude landhuizen en achter de ramen van eenvoudige huisjes een vrolijk en welkom gezicht waren. Wanneer de molen stilviel, de wagenmaker en de smid hun werkplaatsen sloten, de tolboom werd neergelaten, de ploeg en de eg verlaten op het land achterbleven, de landarbeider met zijn trekdieren naar huis ging, het slaan van de kerkklok dieper klonk dan midden op de dag en het kleine kerkhofhek die nacht niet meer in zijn scharnieren zou draaien.
Wanneer de schemering overal de schaduwen bevrijdde die de hele dag opgesloten hadden gezeten en die zich nu samenpakten en opdrongen als zwermen geesten die zich verzamelden. Wanneer ze dreigend in de hoeken van kamers stonden en van achter halfopen deuren grimmig tevoorschijn keken. Wanneer ze de verlaten vertrekken volledig in bezit namen. Wanneer ze over de vloeren, muren en plafonds van bewoonde kamers dansten zolang het vuur laag brandde, om als terugtrekkend water weg te ebben zodra het weer hoog opvlamde. Wanneer ze op grillige wijze de vormen van huiselijke voorwerpen nabootsten en de kinderjuffrouw in een mensenetende reuzin veranderden, het hobbelpaard in een monster, het verwonderde kind dat half bang en half geamuseerd toekeek in een vreemde voor zichzelf — en zelfs de haardtang in een wijdbeens staande reus, met zijn handen

in zijn zij, die overduidelijk het bloed van Engelsen rook en niets liever wilde dan menselijke botten vermalen om er zijn brood van te bakken.
Wanneer deze schaduwen bij oudere mensen heel andere gedachten opriepen en hun andere beelden lieten zien. Wanneer ze uit hun schuilhoeken slopen in de gedaanten van personen en gezichten uit het verleden, uit het graf, uit die diepe, diepe afgrond waar alles wat had kunnen zijn maar nooit is geweest, voor eeuwig blijft ronddwalen.
Wanneer hij daar zat, zoals ik al vertelde, met zijn blik op het vuur gericht. Wanneer de schaduwen kwamen en gingen naarmate het vuur opvlamde en weer afnam. Wanneer hij er, althans met zijn ogen, geen aandacht aan schonk, maar onafgebroken in het vuur bleef staren, of de schaduwen nu kwamen of gingen. Dán had je hem moeten zien.
Wanneer de geluiden die tegelijk met de schaduwen waren opgekomen en op de roep van de schemering uit hun schuilplaatsen tevoorschijn waren gekomen, de stilte om hem heen alleen maar dieper leken te maken. Wanneer de wind in de schoorsteen rommelde en nu eens neuriënd, dan weer huilend door het huis trok. Wanneer de oude bomen buiten zo werden geschud en geteisterd dat een knorrige oude roek, die de slaap niet kon vatten, zo nu en dan hoog vanuit zijn boom met een zwak, slaperig 'Kra!' protesteerde. Wanneer af en toe het raam trilde, de verroeste windwijzer op de toren klaagde, de klok eronder liet weten dat er weer een kwartier voorbij was, of het vuur met een ratelend geluid in elkaar zakte.
— Wanneer er, kortom, terwijl hij daar zo zat, op zijn deur werd geklopt en hij opschrok.
'Wie is daar?' zei hij. 'Kom binnen!'
Er had toch zeker geen gestalte tegen de rugleuning van zijn stoel geleund, geen gezicht over die leuning heen gekeken? Vast stond dat geen enkele geruisloze voetstap de vloer had beroerd toen hij

verschrikt zijn hoofd ophief en sprak. En toch was er geen spiegel in de kamer waarin zijn eigen gestalte zich ook maar voor een ogenblik had kunnen weerspiegelen. En toch was er Iets als een donkere schim voorbijgegaan en weer verdwenen!

'Ik ben bang, meneer, en ik hoop dat u het me niet kwalijk neemt,' zei een bedrijvige man met een blozend gezicht, die de deur met zijn voet openhield om zelf binnen te kunnen komen met het houten dienblad dat hij droeg. Toen hij en het dienblad eenmaal binnen waren, liet hij de deur uiterst voorzichtig, beetje bij beetje, dichtgaan, om te voorkomen dat die lawaai zou maken. 'Ik ben bang dat we vanavond behoorlijk over tijd zijn. Maar mevrouw William is zo vaak van haar benen geblazen...'

'Door de wind? Ja, ik heb hem horen aanwakkeren.'

'... door de wind, meneer, dat het een wonder is dat ze überhaupt thuis is gekomen. O ja, zeker. Zeker. Het was de wind, meneer Redlaw. De wind.'

Inmiddels had hij het dienblad met het avondeten neergezet en was hij druk bezig de lamp aan te steken en een tafelkleed uit te spreiden. Hij onderbrak dit werk haastig om het vuur op te rakelen en nieuwe brandstof toe te voegen, waarna hij zijn bezigheden hervatte. De lamp die hij had aangestoken en de vlammen die onder zijn handen waren opgelaaid, veranderden het aanzien van de kamer zo snel dat het leek alsof alleen al de komst van zijn frisse, rode gezicht en zijn bedrijvige verschijning die aangename verandering teweeg had gebracht.

'Mevrouw William kan natuurlijk op ieder willekeurig moment door de elementen uit haar evenwicht worden gebracht, meneer. Daar is ze nu eenmaal niet tegen bestand.'

'Nee,' antwoordde meneer Redlaw vriendelijk, zij het kortaf.

'Nee, meneer. Mevrouw William kan door de Aarde uit haar evenwicht worden gebracht. Zoals twee zondagen geleden, toen het buiten modderig en glibberig was en ze bij haar nieuwste schoonzus op de thee ging, trots op haar voorkomen en

vastbesloten er volkomen smetteloos uit te zien, ook al ging ze te voet. Mevrouw William kan door de Lucht uit haar evenwicht worden gebracht. Zoals die keer toen een vriendin haar met veel overredingskracht zover kreeg om op de kermis van Peckham eens op een schommel te gaan zitten, wat onmiddellijk dezelfde uitwerking op haar gestel had als een stoomboot. Mevrouw William kan door het Vuur uit haar evenwicht worden gebracht. Zoals bij een vals brandalarm bij haar moeder thuis, toen ze twee mijl aflegde met haar slaapmuts nog op. Mevrouw William kan door het Water uit haar evenwicht worden gebracht. Zoals in Battersea, toen haar jonge neefje Charley Swidger junior, twaalf jaar oud en zonder ook maar enig verstand van boten, haar met een roeiboot tegen de pijlers aan voer. Maar dat zijn nu eenmaal de elementen. Je moet mevrouw William eerst buiten het bereik van de elementen brengen voordat de kracht van haarkarakter tot zijn recht kan komen.'

Toen hij zweeg en een antwoord afwachtte, luidde dat antwoord, op dezelfde toon als tevoren: 'Ja.'

'Ja, meneer. O, jazeker!' zei meneer Swidger, terwijl hij zijn voorbereidingen voortzette en telkens opnoemde wat hij had afgehandeld. 'Daar zit hem nu juist de kneep, meneer. Dat zeg ik zelf ook altijd, meneer. We zijn met zoveel Swidgers! — Peper. Neem nu mijn vader, meneer, vroeger bewaker en beheerder van deze instelling, tegenwoordig gepensioneerd, zevenentachtig jaar oud. Hij is een Swidger! — Lepel.'

'Dat klopt, William,' antwoordde meneer Redlaw geduldig en verstrooid, toen de ander opnieuw zweeg.

'Ja, meneer,' zei meneer Swidger. 'Dat zeg ik zelf ook altijd, meneer. U zou hem de stam van de hele stamboom kunnen noemen! — Brood. Dan komt zijn opvolger, mijn onwaardige persoontje — Zout — en mevrouw William, allebei Swidgers. — Mes en vork. Vervolgens komen al mijn broers en hun gezinnen, allemaal Swidgers, mannen en vrouwen, jongens en meisjes. Wel,